

Asia Tekijänoikeus koulutusmateriaaliin

Hakija X

Annettu 17.4.2012

Tiivistelmä

Koulutusmateriaali ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos eikä 49 §:n tarkoittama luettelo tai tietokanta.

Tekijänoikeuslaki 1§, 49 §.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa "Hoito-huoneen aseptiikka" -nimisen koulutusmateriaalin tekijänoikeussuojasta.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä sekä edellä mainitun oman koulutusmateriaalinsa että toisen henkilön "Suunhoitoyksikön hygienia avoterveydenhuollossa" –koulutusmateriaalin. Hakija kertoo, että hänen luentomateriaalinsa on ollut saatavilla internetissä ja hakijan käsityksen mukaan osia materiaalista on kopioitu "Suunhoitoyksikön hygienia avoterveydenhuollossa" –koulutusmateriaaliin. Hakijan koulutusmateriaalia ei mainita "Suunhoitoyksikön hygienia avoterveydenhuollossa" –koulutusmateriaalin lähdeluettelossa. Hakija haluaa tietää, onko hänen koulutusmateriaaliaan kopioitu siten, että hänen tekijänoikeuttaan olisi loukattu.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Kirsi-Marja Ballantinelle (vastineenantaja) mahdollisuuden antaa asiassa vastine. Vastineessaan hän kertoo hakijan ottaneen yhteyttä häneen ja kertooneen menevänsä luennoimaan hygieniakäytännöistä. Vastineenantaja kertoo luennoineensa aikaisemmin samasta aihees-

ta ja päättäneensä olla kollegiaalinen hakijaa kohtaan ja lähettäneensä hakijalle oman koulutusmateriaalinsa.

Vastineenantaja kertoo itse tehneensä koulutusmateriaalinsa käyttäen siinä mainittuja lähteitä sekä luennoineensa aiheesta jo vuosia usein samoilla luentodioilla. Vastineenantaja kertoo, että "Tavanomaiset varotoimet" –ohje, "Kirurginen käsidesinfektio" –ohje sekä ohjeistus käsihuuhteen käytöstä ovat pysyneet samanlaisina jo vuosia. Siten koulutusmateriaali voi niiden osalta olla kymmenillä hygieniahoitajilla samanlainen. Näissä aiheissa asiat ja niiden järjestys pysyvät samoina. Vastineenantaja kertoo todenneensa hakijalle, että useissa koulutuksissa on hyvin samanlaiset koulutusmateriaalit – jopa sanasta sanaan ja mainituista osa-alueista on kenenkään vaikeaa keksiä mitään ihmeellistä.

Vastineenantaja kertoo käyttäneensä lähteinä koulutusmateriaalissaan muun muassa valtakunnallista ohjetta "Lääkelaitoksen ohje hammashuollolle", "Infektioiden torjunta sairaalassa" –kirjaa ja "Hoitoon liittyvien infektioiden torjunta" –kirjaa. Lisäksi vastineenantaja kertoo hyödyntäneensä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivuilla olevaa materiaalia koulutusmateriaalissaan.

Vastineenantajan organisaation johtajana ja kyseessä olevan kunnan sosiaali- ja terveystoimen johtajana toiminut vastineenantajan esimies on todennut vastineenantajan koulutusmateriaalin koostuvan tieteellisistä lähteistä ja julkaisuista kerätystä materiaalista ja sisältävän yleistä tietoa, joka jokaisen hygieniahoitajan kuuluu tietää.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Koulutusmateriaalin tekijänoikeussuojan arviointi

Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa selittävä kirjallinen esitys.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa. Tekijänoikeus ei suojaa teoksessa esitettäviä esimerkiksi tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teoksen sisältämiä tietoja tai teoksen aihetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän samasta aiheesta. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu yleisesti tunnetuista tiedoista, teorioista ja opeista, vain ne teoksen osat, jotka on esitetty omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla ja yltyvät siten teostasoon, saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle tai henkilöille.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Ratkaisussa C-145/10 (Painer), tuomioistuin katsoi, että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2012:1 mikään yksittäinen sähkötekniikan perusteita sisältänyt luentokalvo 134 kalvon sarjasta ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. Luentokalvosarja sai kuitenkin suojaa kokonaisuutena tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2010:12 kahdeksansivuinen kirjallinen hankeesitys ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisia luovia valintoja. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suo-

jaama. Haarmann käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Haarmann pitää kuitenkin esimerkkinään enemmän poikkeuksena kuin sääntönä: "Mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää" (Pirkko-Liisa Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70).

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua materiaalia. Lausuntopyynnön liitteenä olleessa 38 diasta koostuvassa koulutusmateriaalissa on yksittäisillä sanoilla ja lyhyillä lauseilla ohjeistettu aiheeseen liittyvien toimenpiteiden suorittamista ja toiminnassa huomioitavia seikkoja.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että yleisesti yksittäinen luentodia ja luentodiasarja kokonaisuutena voivat olla siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne saisivat tekijänoikeussuojaa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina.

Koulutusmateriaalin tekstissä on käytetty tavanomaisia yleis-kielen sanoja sekä terveydenhoidon ammattisanastoa. Ammattisanaston sanoille ei usein ole eri vaihtoehtoja. Kyseessä oleva sanasto ei ole joukko omaperäisiä ilmaisuja vaan pikemminkin ainoa tai yksi harvoista vaihtoehtoista sanavalinnaksi ilmaistessa kyseessä olevaa aihetta. Täten koulutusmateriaalin kirjallinen ilmaisu ei ilmennä tekijänsä luovia persoonallisia valintoja siinä määrin, että kukaan muu ei päätyisi samaan lopputulokseen laatiessaan samasta aiheesta koulutusmateriaalin. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että koulutusmateriaali ei sisällä sellaisia yksittäisiä kirjallisia elementtejä, joita voitaisiin pitää tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina kirjallisina teoksina.

Koulutusmateriaalin aihe on ilmaistu hakijan lisäämättä perusasioihin mitään riittävän omaperäistä. Koulutusmateriaali on osittain järjestetty tarkoitukselliseen järjestykseen. Koulutusmateriaalissa asioiden esitysjärjestys on ennemmin seurausta tiettyjen toimintavaiheiden järjestyksen noudattamisen välttämättömyydestä käytännön toiminnassa kuin hakijan omaperäisestä esitystavasta. Hakijan koulutusmateriaali ei täten kokonaisuutenakaan ole siinä määrin omaperäinen, että kukaan muu ei voisi päätyä samanlaiseen lopputulokseen laatiessaan aiheesta koulutusmateriaalia. Koulutusmateriaali ei siten saa suojaa kokonaisuutena tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukainen luettelosuoja

Tekijänoikeuslain 49 §:ssä säädetään ns. luettelosuojasta ja tietokantojen suojasta. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.

Tekijänoikeuslain esitöiden mukaan tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 1997/170, s. 5 - 6).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1993:4 matematiikan malliratkaisuista koostuva ratkaisuluettelo oli 403 sivua ja sisälsi 1203 laskutehtävän ratkaisun. Ratkaisuluettelossa oli yhdisteltynä suuri määrä tietoa ja sai siten tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan koulutusmateriaali jää tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ulkopuolelle, koska niissä ei ole objektiivisesti tarkasteltuna yhdistelty suurta määrää tietoa.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukainen tietokantasuoja

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin tekijänoikeuslakiin lainmuutoksella 1998/250, joka tuli voimaan 15.4.1998. Tekijänoikeuslaki saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY). Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy direktiivin 96/9/EY 1 artiklan 2 kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineis-

tojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy". Direktiivin johdanto-osan 17. kohdan mukaan "tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia".

Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi muodostua rahoituksesta tai ajan, vaivannäön tai energian käytöstä (direktiivin 96/9/EY johdanto-osa, 41. kohta). Suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu myöskään tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 12).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokantojen suojaa lausunnoissaan 1999:13, 1999:15, 1999:17, 2001:7 ja 2002:17. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla suojatuiksi tietokannoiksi on katsottu mm. harjututkimuksen yhteydessä syntynyt laaja aineisto, englantilaisten jalkapallo-ottelujen otte-lujärjestys sekä koulutuspalveluja esittelevät internetsivut.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan koulutusmateriaali ei objektiivisesti tarkastellen kiistattomasti näytä edellyttäneen huomattavaa panostusta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan koulutusmateriaali jää tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisen tietokantasuojan ulkopuolelle.

Yhteenveto

Koulutusmateriaali ei ole tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos, eikä tekijänoikeuslain 49 §:n mukainen luettelo tai tietokanta. Täten koulutusmateriaalin kirjallisten elementtien kanssa identtisten elementtien käyttäminen ei ole tekijänoikeuden loukkaus.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Pirjo Kontkanen, Mari Lampenius, Sari Nieminen, Kirsi-Marja Okkonen, Anne Salomaa, Pekka Sipilä, Markku Uotila, Hannele Vettainen ja Ahti Vääntinen.